

RUKOVOĐENJE INTENDANTSKOM SLUŽBOM

Rukovođenje je organizovana delatnost radi ostvarivanja zadataka, koje obuhvata planiranje, organizaciju, izvršavanje zadataka i kontrolu i pomoć. Osnovni principi rukovođenja u NOR zasniivali su se na čvrstoj i jedinstvenoj političkoj i vojnoj strategiji, koju je određivalo rukovodstvo oružanog ustanka, i maksimalnoj decentralizaciji rukovođenja na nižim nivoima.

Snabdevanje životnim i borbenim sredstvima NOVJ bilo je od prvog dana ustanka u centru pažnje političkog i vojnog rukovodstva, jer je od toga zavisilo uspešno izvođenje borbenih dejstava. Intendantska služba snabdevala je partizanske jedinice ljudskom i stočnom hranom, odećom i obućom, garnizonim sredstvima, novcem, oružjem, municijom, pogonskim gorivom, itd. Ona je bila organizator pružanja pomoći narodu, u setvi, žetvi, ubiranju letine, itd. Pružala je pomoć i u organizovanju prihvata izbeglica i pogorelaca, organizovanju ekonomskog i privrednog života uopšte u oslobođenim mestima i teritorijama, itd. Intendantska služba je prilično dugo izvršavala zadatke celokupne pozadine, izuzev zadataka sanitetske i veterinarske službe, jer su se druge pozadinske službe (tehnička, veterinarska, finansijska, saobraćajna, itd.) kasno razvile, tek u 1944. godini.

Intendantskom službom rukovodili su Komunistička partija Jugoslavije, štabovi i intendantski organi.

1. — RUKOVOĐENJE KPJ

Neposredno rukovođenje KP intendantskom službom naročito se ispoljilo u 1941. godini, kada se ova služba počela postepeno razvijati u partizanskim odredima, bataljonima i četama.

Centralni komitet KPJ imao je veliku ulogu u rukovođenju intendantskom službom. Početkom maja 1941. u Zagrebu organizovao je savetovanje na kome je, pored ostalih zaključaka, rešeno da se pri svim partijskim rukovodstvima obrazuju vojni komiteti sa zadatkom da sprovode pripreme za oružanu borbu. Već u maju i junu na terenu stvorena je mreža vojnih komiteta za neposrednu pripremu ustanka. Prikupljalo se oružje, municija i druga materijal-

na sredstva, ljudstvo je stupalo u partizanske odrede, itd. CK KPJ je već u početku ustanka dao osnovne smernice za rad na snabdevanju jedinica intendantskim sredstvima. Rukovodeća uloga organizacija i rukovodstava KPJ prvenstveno se ispoljila u konstituisanju intendantske službe. Intendantski kadar koji je u danima ustanka nosio teret u snabdevanju izrastao je iz redova KPJ. Snabdevanje partizanskih jedinica smatralo se političkim pitanjem, pa je politički komesar jedinice bio rukovodilac sektora snabdevanja.

Članovi Glavne intendanture, odnosno Ekonomskog odseka (odeljenja) Vrhovnog štaba, lica na službi, sekretar i kuriri sačinjavali su partijsku celinu koja je bila neposredno vezana za CK KPJ. Centralni komitet KPJ gotovo svakodnevno pružao je pomoć komunistima Ekonomskog odseka. Praksa je bila da načelnik Ekonomskog odseka VS informiše članove CK KPJ o problemima ishrane i snabdevanja, jer je ta problematika bila neposredno vezana za rad partijskih organizacija u jedinicama na terenu. Partijska organizacija Ekonomskog odseka VŠ održavala je u četvrtoj ofanzivi sastanke u Prozoru i Jablanici. Na njima je analizirana ekonomska situacija, stanje ishrane i snabdevanje Glavne operativne grupe, a doneti su zaključci i preduzete su odgovarajuće mere. Pri ponovnom oslobođenju Crne Gore i Sandžaka u proleće 1943. godine trebalo je organizovati ovu teritoriju za snabdevanje partizanskih jedinica. Član Politbiroa CK KPJ Ivan Milutinović najviše je pomagao Ekonomskom odseku da pravilno izabere i predloži Vrhovnom komandantu najbolje i najcelishodnije ekonomske mere.¹ I ostala rukovodstva sledila su primere i iskustva

Pokrajinski komitet KPJ, odnosno komesari GS preduzimali su takođe, raznovrsne mere za pravilno funkcionisanje intendantske službe. PK KP Srbije izdao je 21. avgusta 1941. uputstvo za rad na terenu Okružnom komitetu i članu Pokrajinskog komiteta u Nišu u kome je podvučeno da se u rešavanju problema ishrane partizanskih jedinica uspostavi tešnja veza sa narodom.² Među sedam pitanja dnevnog reda Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu 27. i 28. septembra 1942. godine raspravljalo se i o ishrani vojske i stanovništva. Konstatovano je da su partijske organizacije ozbiljno shvatile zadatak brzog sabiranja i sklanjanje letine od okupatora i njegovih slugu.³ Pošto je stanje u ishrani pred žetvu 1943. godine bilo vrlo teško u pasivnim krajevima Hrvatske, komesar GŠ Hrvatske je u okružnici od 2. juna 1943. uputio objašnjenje u kome je podvučeno da su vojni rukovodioci, a naročito politički komesari, dužni da pripreme jedinice na politiku štednje u ishrani vojske. Oni su nadalje bili dužni da budno prate da se sprovodi ona politika ishrane, koju je propisala intendantura GŠ Hrvatske.⁴

Partizanski organi u operativnim jedinicama takođe su ispoljili aktivnost u rukovođenju intendantskom službom. Politički kome-

¹ Vojnoekonomski pregled, br. 2 za 1959. god. str. 84 i 85.

² Zbornik NOR, tom IX, knj. 1, str. 9.

³ Isto, tom IX, knj. 2, str. 139 i 140.

⁴ Vojnoekonomski pregled br. 4/61. god. str. 294 i 295.

sari imali su stalan uvid u rad intendanata i u svemu im pružali pomoć i davali uputstva. U partijskom pogledu intendanti su pripadali štapskim ćelijama. Brigadna intendatura imala je svoju posebnu ćeliju, a intendant brigade imao je neprekidan uvid u njen rad.⁵

Uključivanjem intendanta u partijsku ćeliju štaba omogućeno je štabu da neposredno prati rad službe, bolje sagleda probleme i mogućnosti, realnije postavlja zadatke i tako ispolji potreban uticaj u snabdevanju jedinica. Intendantu je omogućeno da se blagovremeno i potpuno upozna sa zadacima jedinice i planovima štaba i na taj način bolje uskladi rad svoje službe sa potrebama jedinice.⁶

Intendantura 1. proleterskog korpusa (jesen 1944. godine) imala je svoju partijsku ćeliju. Posebne partijske ćelije postojale su u: radnom bataljonu, korpusnoj bolnici, auto-četi, korpusnom marvenom depou, bazi u Iloku i Bačkoj Palanci i bazi u Novom Sadu. Sekretari navedenih ćelija formirali su partijski biro intendantskog odeljenja korpusa, kojim je rukovodio izabrani sekretar. Osnovni zadatak partijske organizacije bio je usmeren na mobilizaciju intendantskog kadra za izvršavanje zadataka u vezi sa snabdevanjem jedinica intendantskim sredstvima na frontu u Sremu.⁷

2. — RUKOVOĐENJE ŠTABOVA

Aktivnost štabova naročito se ispoljila u izdavanju direktiva, naredbi i naređenja za organizaciju intendantske službe i snabdevanje materijalnim sredstvima.

Od početka ustanka VŠ je rukovodio poslovima intendantskog snabdevanja. U Biltenu broj 3 Glavnog štaba NOPOJ od 26. avgusta 1941. govori se o potrebi obezbeđenja zimske odeće i obuće za partizanske jedinice, a u Biltenu broj 10—11 od 20. oktobra 1941. tražen je hitan izveštaj od partizanskih odreda o stanju odeće, obuće i ishrane.

Januara 1942. VŠ je izdao naređenje o obrazovanju Glavne intendanture pri VŠ, načinu snabdevanja jedinica i propisao tablicu sledovanja ljudske hrane. Za vreme nastupnog marš-manevra Operativne grupe, Vrhovni komandant NOP i DVJ je (2. jula 1942.) naredio štabovima proleterskih brigada da suzbiju nepravilne postupke u obezbeđenju jedinica intendantskim sredstvima. Naređeno

⁵ Isto, 6/56. god. str. 3.

⁶ Načelnik intendanture 2. proleterske divizije partijski je pripadao ćeliji štaba divizije a pomoćnik načelnika bio je sekretar ćelije intendanture kojoj su pripadali i članovi Partije iz ekonomata štaba divizije. Intendanture i komore u brigadama imale su tri partijske ćelije kojima je rukovodio biro. Zamenik komesara komore bio je sekretar biroa. Intendant brigade pripadao je partijskoj ćeliji štaba brigade. Intendanti bataljona i ekonomi brigadne bolnice i čete pratećih oruđa pripadali su partijskoj ćeliji štaba bataljona, komande čete, odnosno upravi bolnice. (Isto, 3/59, str. 193 i 194).

⁷ Isto, 2/59, str. 107 i 108.

je da svi intendanti brigada spadaju pod neposrednu kontrolu i rukovodstvo intendantskog organa VŠ, da se o svim zaplenjenim i konfiskovanim namernicama i stoci dostavlja izveštaj intendantskom organu VŠ radi ravnomerne raspodele jedinicama i da ubuduće konfiskacija i rekvizicija vrše po odobrenju intendantskog organa VŠ. Naredbom VŠ od 13. septembra 1942. pri VŠ osnovan je Ekonomski odsek sa zadatkom snabdevanja vojske hranom, odećom, obućom i ostalom opremom. Ekonomski odsek VŠ imao je (u decembru 1942) sledeće sekcije: za naoružanje i ubojnu opremu, ishranu i dotur hrane, i odeće i obuće.

VŠ je 8. januara 1943. izdao Naredbu o ishrani jedinica, mobilisanog ljudstva u vojnim radionicama, na vojnim radovima i pratilaca (sprovodnika) raznih prevoznih sredstava. Tom naredbom propisana je i nova tablica sledovanja ljudske hrane. Naredbom Vrhovnog Komandanta od 3. septembra 1943. regulisana je, između ostalih pitanja, i ishrana ljudstva u štabovima. Hrana za štabove brigada, divizija i korpusa imala se kuvati u zasebnom kazanu, s tim da se za to angažuje najnužnije ljudstvo, a kvalitet hrane da suviše ne odskače od hrane koja se kuva za borce. Naredbom od 17. oktobra 1943. VŠ je propisao organizaciju intendantske službe u NOVJ, prema kojoj u VŠ i glavnim štabovima pokrajina postoje ekonomska odeljenja, u korpusima, divizijama, brigadama, odredima, bataljonima intendanture sa potrebnim brojem ljudi, a u četama, vojnim školama i bolnicama ekonomati sa ekonomom na čelu. Pri komandama područja i mesta takođe postoje ekonomati sa skladištima i radionicama.⁸

Vrhovni Komandant je i neposredno intervenisao radi urednijeg snabdevanja određenih jedinica. To se konstatuje iz depeše upućene GŠ Hrvatske 15. decembra 1943, kojom je traženo hitno prebacivanje 1.000 pari cipela i 1.000 pari odeće u blizini Mazina za potrebe 6. divizije, koja se u to vreme nalazila na prostoru Šujica — Livno.⁹ Štab 12. korpusa je 25. avgusta 1944. saopštio boračkom i rukovodećem sastavu depešu druga Tita: „Javlajte mi svakog dana koliko aviona hrane i drugog ste primili prethodnu večer. Ja ću se lično brinuti da dobijete potrebno”.¹⁰

Vrhovni Komandant je 8. februara 1944, propisao novu organizaciju štabova korpusa. Delili su se na operativni deo sa intendanturom i korpusnu vojnu oblast nadležnu za vojne službe na teritoriji korpusa koja je imala svoj ekonomski odsek.

Naređenjem Generalštaba JA (početkom maja 1945. godine) regulisan je odnos komandi prema službama snabdevanja. Konstatovano je da pojedini rukovodioci jedinica ne poklanjaju dovoljno pažnje službama snabdevanja, naročito za vreme operacija i ne vide poteškoće na koje ove službe nailaze u snabdevanju vojske u opustošenoj zemlji. Materijalne službe (intendantska, sanitetska, itd.) imaju pravo da naređuju svojim stručnim službama

⁸ Zbornik NOR, tom II, knj. 10, str. 387—390.

⁹ Isto, tom II, knj. 11, str. 257.

¹⁰ Isto, tom IV, knj. 28, str. 380 i 381.

u nižim komandama sve ono što se odnosi na snabdevanje: raspored intendanskog kadra, raspored materijalnih sredstava itd. Operativni štabovi odgovorni su za pravilno funkcionisanje rada stručnih pozadinskih službi i zato treba da vrše nadzor nad njihovim radom.¹¹

Glavni štabovi kao operativno-teritorijalni organi rukovodili su ustankom i borbom načelno putem direktiva, Komandovali su svim jedinicama na svojoj teritoriji, sem jedinica koje su stajale pod neposrednom komandom VŠ. Svojim naređenjima regulisali su i poslove intendantske službe. Naređenjem GŠ Crne Gore i Boke (2. marta 1942) pri GŠ formirana je intendantura sa zadatkom snabdevanja partizanskih jedinica hranom, odećom, obućom i ostalom opremom.¹² Kasnije su i drugi GŠ formirali svoje intendanture, odnosno ekonomske odseke (odeljenja). GŠ Makedonije naredio je (20. oktobra 1944) štabovima korpusa da u naređenjima detaljno razrade i preciziraju organizaciju snabdevanja jedinica po intendantskoj službi, imajući u vidu da se brigade ne mogu hraniti samo iz sela u blizini fronta, već se hrana mora skupljati u dubljoj pozadini i sa šireg prostora.¹³

Štabovi korpusa su se u nekim pokrajinama načelno razvili iz štabova operativnih zona. Oni su imali operativno teritorijalni karakter. Štab korpusa rukovodio je divizijama, brigadama i odredima svog sastava, kao i onim jedinicama koje su se nalazile ili su prelazile preko njegove teritorije, a nisu bile u organskom sastavu. Do obrazovanja korpusnih vojnih oblasti štab korpusa rukovodio je i vojnim područjima i na taj način integrisao sva pitanja vođenja rata na svojoj teritoriji. Štabovi korpusa i nižih operativnih jedinica takođe su rukovodili intendantskom službom:

Štab 1. bataljona „Sloboda” u Bosni (3. septembra 1941) naredio je komandirima odreda da zaduže svakog borca oružjem i opremom, da dostavljaju spiskove zaplenjenih materijalnih sredstava radi ravnomerne raspodele i drugim jedinicama i da organizuju sabiranje letine, vodeći računa da u neprijateljske ruke ne sme pasti nijedan kilogram žita, nijedno grlo stoke.¹⁴ U pismu štaba 8. divizije 6. marta 1943. starešinama potčinjenih jedinica o nekim nedostacima i stečenim iskustvima u četvrtoj ofanzivi, istaknuto je da borce treba pripremiti na nedostatke hrane, jer je neprijatelj opljačkao i uništio hranu u protekloj ofanzivi. Na toj činjenici trebalo je razvijati mržnju prema neprijatelju, jer je samo on i niko drugi uzrok nestašice hrane. S druge strane, nije se smelo dozvoliti da ishrana borca bude neorganizovana zbog nemarnosti odgovornih drugova, jer u tom slučaju borci gube poverenje u svoja rukovodstva i starešine i nastoje da se sami snabdeju hranom.¹⁵

¹¹ Arhiv Vojnoistorijskog instituta (VII), br. reg. 55/2, k. 1745.

¹² Zbornik NOR, tom III, knj. 2, str. 234—237.

¹³ Isto, tom VII, knj. 4, str. 175

¹⁴ Zbornik, tom IV, knj. 1, str. 186 i 187.

¹⁵ Isto, tom V, knj. 13, str. 64.

Odredbe o snabdevanju po intendantskoj službi u zapovestima operativnih jedinica karakterisale su se kratkoćom i preciznošću. Tako u zapovesti štaba 6. divizije (6. aprila 1944) stoji: „Ishranu ljudstva organizirati sa terena: I brigada iz sela Zaklopac, Suvaja, Neteka, a II brigada iz sela Doljane, Bujanj, Mišljenovac, Dobro Selo”.¹⁶ Štab 5. korpusa u zapovesti od 30. jula 1944, štabovima jedinica za napad na uporišta na komunikaciji Bihać — Bosanski Petrovac naveo je: „Ishrana: Sve jedinice snabdjevaće se prije pokreta rezervnom hranom za tri dana. Daljnje snabdijevanje vršiće se preko Ekonomskog odsjeka i Trupne intendanture 5. korpusa NOVJ”.¹⁷

U toku završnih operacija za konačno oslobođenje zemlje, zapovestima komandi pozadina armije regulisana su i pitanja snabdevenja jedinica po intendantskoj službi. U prvoj tački instrukcije komande pozadine 4. armije od 2. aprila 1945. predviđeno je koje će se jedinice snabdevati ljudskom i stočnom hranom iz ekspozitura armijske baze u Debelom Brdu (selo Bunić), a koje iz armijske baze u Gračac i u Obrovcu. Zatim je regulisan postupak sa ratnim plenom, način snabdevanja hlebom, mesom, itd.¹⁸

3. — RUKOVOĐENJE INTENDANTSКИH ORGANA

U početku ustanka nije bilo izgrađenog metoda rukovođenja ni dokumentacije za intendantsku službu, jer nisu postojali intendantski organi u VŠ i GŠ. Međutim, u partizanskim odredima postojali su određeni elementi rukovođenja u vezi sa intendantskom službom. Po vertikalni su već postojali intendantski organi u partizanskim jedinicama: ekonom čete, intendant bataljona i intendant partizanskog odreda. Intendantski organi povezivali su se po vertikalnoj i horizontalnoj liniji i sa organima narodne vlasti na terenu. Niži intendantski organi izvršavali su zadatke dobijene od štabova vojnih jedinica po jednoj liniji, a u život su sprovodili i direktive viših jedinica, po drugoj liniji. U svemu tome bilo je mnogo specifičnosti što je zavisilo od konkretnih uslova u kojima su se nalazile pojedine jedinice.

U 1942. godini postojali su mnogo povoljniji uslovi za rukovođenje službom od intendantskih organa, jer je već početkom godine formirana glavna intendantura VŠ koja je kasnije preimenovana u Ekonomski odsek I u sastavu nekih GŠ (Crna Gora, Hrvatska, Slovenija) postojali su intendantski organi. Mnogobrojne partizanske brigade koje su formirane imale su intendanture, kao i kasnije formirane divizije i korpuse.

Od 1942. godine intendantski organ VŠ imao je uglavnom direktnu vezu sa ekonomskim odsecima u GŠ kojima je i rukovodio. Intendantski organ VŠ imao je neposrednu vezu i sa određenim

¹⁶ Isto, tom IV, knj. 24, str. 116.

¹⁷ Isto, tom IV, knj. 27, str. 527.

¹⁸ Arhiv VII, br. reg. 3 1—3 k. 322.

organima narodne vlasti na teritoriji na kojoj se nalazio i na taj način uticao je na materijalno obezbeđenje NOVJ. Kada je VŠ preuzimao komandu određenim jedinicama, njegov Ekonomski odsek je primao na sebe rukovodeću ulogu u pogledu materijalnog obezbeđenja jedinice.

Ekonomsko odeljenje VŠ rukovalo je 1944. godine intendantskom službom preko intendantskih odeljenja GŠ Srbije, Vojvodine, Makedonije, Hrvatske i Slovenije, intendatura 2, 3. i 5. korpusa itd. Rukovođenje intendantskom službom tokom ove godine obezbeđivala je razvijena organizacija intendantske službe u svim operativnim i pozadinskim jedinicama.

Intendantski organ VŠ, odnosno Povereništvo narodne odbrane u 1945. godini, rukovodio je intendantskom službom preko intendatura armija, ekonomskih odeljenja GŠ Srbije, Makedonije, Hrvatske i Slovenije, intendatura samostalnih korpusa, ekonomskog odeljenja štaba RM, ekonomskog odeljenja štaba RV itd.

Ekonomski odseci GŠ direktno su rukovali intendantskim organima operativnih zona i korpusa, a povremeno su bili povezani i sa intendanturom operativnih jedinica. Pored toga intendantski organi GŠ uspostavljali su direktnu vezu i sa organima narodne vlasti na svojoj teritoriji. Intendantski organi operativnih štabova i operativnih zona (korpusa) bili su pretpostavljeni organi intendaturama operativnih jedinica na svojoj teritoriji i direktno su bili povezani sa intendantskim organima vojnih područja i organima narodne vlasti. Intendantski organi divizija rukovali su intendantskim organima brigada, a ovi intendantskim organima bataljona. Bili su, takođe, povezani sa intendantskim organima komandi područja i mesta. Intendantski organi bataljona rukovali su intendantskim organima u četama.

Od 1942. godine bile su diferencirane funkcije rukovođenja u intendantskoj službi na planiranje, izdavanje naređenja i uputstava, podnošenje izveštaja, savetovanja (konferencije), kontrolu i pomoć.

a) — *Planiranje*

Planiranje se razvijalo relativno sa razvojem intendantske službe, i ako u tome u početku rata nisu postojali pisani propisi. Od početka ustanka intendantski organi nižih operativnih jedinica planirali su obezbeđenje intendantskih sredstava za kraći vremenski period. Obezbeđenje tekuće, odnosno suve hrane, na osnovu naređenja štabova jedinica, planirano je obično za jedan do tri, a ponekad i za više dana, što je zavisilo od trajanja određene akcije. Međutim, vojnoteritorijalni organi — komande mesta, komande područja i kasnije korpusne vojne oblasti — planirale su obezbeđenje intendantskih sredstava u tajnim skladištima za duži period, zavisno od bezbednosti, ekonomske moći teritorije i drugih faktora.

Od 1942. godine, i intendantski organi viših štabova planirali su obezbeđenje intendantskih sredstava. Za planiranje su služili

ovi elementi: borbena situacija, brojna stanja jedinica, norme sledovanja hrane, period planiranja, ekonomsko stanje teritorije, itd.

Brojno stanje jedinica, koje je razvojem ustanka neprekidno raslo, presudno je uticalo na planiranje intendantskih sredstava, naročito u pasivnim krajevima. U avgustu 1942, Štab grupe odreda za Liku planirao je hranu za 5.000 boraca, ekonomski odsek GŠ Hrvatske u novembru 1943, za 5.000 boraca, a intendantura 4. armije u martu 1945, za 67.000 boraca.

Period za koji se planiralo bio je različit i zavisio je od ekonomskog stanja teritorije, veličine jedinice, borbene situacije, perioda rata, itd. Intendantski organi viših štabova su obično planirali za duže vreme. Štab grupe odreda za Liku (avgust 1942), na primer, planirao je potrebe u hrani za celu sledeću ekonomsku godinu. Ekonomski odsek GŠ Hrvatske (novembar 1943) izradio je plan potreba u hrani za period od jednog do šest meseci, zavisno od artikla — brašno za jedan mesec, varivo za oko tri meseca, žito, mast i so za 6 meseci, itd.

U septembru 1944, Ekonomsko odeljenje VŠ uputilo je potčinjenim štabovima naređenje kojim je predviđeno sastavljanje realnih planova ishrane za mesec dana, a po mogućstvu i za duži vremenski period, s tim da se planira na osnovu brojnog stanja jedinice i normi sledovanja hrane.¹⁹

U planiranju intendantskih sredstava postojala je tesna saradnja između vojnih organa i narodne vlasti. Načelno, divizije, odnosno korpusi planirali su obezbeđenje intendantskih sredstava u saradnji sa oblasnim NOO, a ekonomska odeljenja GŠ sa organima snabdevanja zemaljskih antifašističkih veća narodnog oslobođenja. Tako, na primer, intendantura 29. hercegovačke divizije u saradnji sa Oblasnim NOO za Hercegovinu (novembra 1944) planirala je hranu za mesec dana unapred. Pri tom su tačno određene količine i vrste artikala, koje treba da obezbede pojedini srezovi.²⁰ Intendantski organi 3. armije za ofanzivu radi konačnog oslobođenja zemlje planirali su i obezbedili hranu za 92 dana.²¹ Ostale armije su imale manje rezerve hrane.

b) Naređenja i upustva

Intendantski organi svih štabova izdavali su raznovrsna naređenja i upustva za regulisanje rada intendantske službe u nižim jedinicama. Naređenja intendantskog organa VŠ imala su direktivan, dugoročniji i opštejugoslovenski karakter, iako neka od njih nisu mogla, zbog objektivnih ratnih okolnosti, pravovremeno stići u sve pokrajine i jedinice. Međutim, neka od ovih naređenja odnosila su se na određene jedinice, koje su bile teritorijalno bliže VŠ.

¹⁹ Isto, br. reg. 26—1/1 k. 116 II.

²⁰ Isto, br. reg. 30—5 k. 1146 I.

²¹ Pozadina i snabdevanje, br. 2 za 1952. god., str. 1—4.

U vreme bitke na Sutjesci načelnik Ekonomskog odseka VŠ izdao je uputstva o načinu obezbeđenja intendantskih sredstava putem dobrovoljnih priloga, ratnog plena, konfiskacije i rekvizicije.²²

U 1943. godini, i kasnije, intendantski organ VŠ izdao je razna naređenja koja su regulisala organizaciju i rukovođenje intendantskom službom, školovanje intendantskog kadra, snabdevanje ljudskom i stočnom hranom, odećom i obućom, garnizonim sredstvima; zatim, način vođenja materijalnog knjigovodstva, podnošenja izveštaja, itd.

Odeljenje ishrane i Odeljenje odeće i obuće komande pozadine Povereništva narodne odbrane (1945. godine) izdali su niz naređenja i uputstva za organizaciju rada intendantske službe u jedinicama. Te godine, za razliku od ranijih, u kompetenciji Odeljenja ishrane bilo je propisivanje tablica sledovanja ljudske i stočne hrane. Odeljenje je izdalo šest tablica sledovanja ljudske hrane za razne kategorije vojnih lica, zatim razna naređenja i uputstva za snabdevanje hlebom, mesom i ostalim artiklima ljudske i stočne hrane. Slično je postupalo i Odeljenje odeće i obuće.

Intendantski organi GŠ razrađivali su naređenja i uputstva intendantskog organa VŠ, prilagođavajući ih svojim specifičnim uslovima i dostavljali ih intendantskim organima nižih jedinica (operativnim zonama, korpusima, divizijama, područjima, korpusnim vojnim oblastima). Često za svoje regione izdavali su posebna naređenja koja su odgovarala specifičnim prilikama, što su činili i niži organi.

c) *Izveštaji*

Redovni i vanredni izveštaji imali su važnu ulogu u rukovođenju. Na osnovu podataka iz izveštaja intendantski organi viših štabova sticali su uvid u stanje i probleme kako bi mogli pravovremeno preduzimati odgovarajuće mere. Od podčinjenih organa zahtevano je da izveštaji pokazuju tačno stanje i da se dostavljaju do određenih rokova. Izveštaji koje su 1941. godine štabovi partizanskih jedinica podnosili VŠ sadržavali su i podatke po intendantskoj službi o ishrani, odeći i obući, novcu, itd.

Ni 1942. godine nisu postojali jedinstveni propisi o podnošenju izveštaja. Partizanske jedinice u Hrvatskoj podnosile su višim štabovima 7-dnevne u Sloveniji 14-dnevne izveštaje. Početkom 1943. godine VŠ je, pored rokova, regulisao i pitanja koja u izveštajima treba obraditi. Tokom te godine, partizanske jedinice i štabovi podnosili su 10-dnevne, 15-dnevne i mesečne izveštaje intendantskoj službi. Komande područja su svakih 10 dana zaključivale materijalne knjige, i o stanju magacina dostavljale izveštaje Ekonomskom odseku VŠ. Operativne jedinice su to činile mesečno. Naređenjem Ekonomskog odseka VŠ (septembra 1943) regulisano je da jedinice u svojim izveštajima odražuju sledeće: brojno stanje

²² Zbornik NOR, tom II, knj. 8, str. 237 i 238.

ljudstva, pregled naoružanja, način ishrane, pregled stanja radionica i ekonomskih ustanova — mlinova, pekarnica, klanica, itd.²³

U 1944. godini u Ekonomsko odeljenje VŠ izveštaji su stizali linijom operativnih jedinica (brigada-divizija-korpusa-GŠ-VŠ) i linijom pozadinskih vojnih vlasti (komanda mesta — komanda područja — vojna oblast korpusa — GŠ — VŠ). U nekim pokrajinama ekonomski odsek vojne oblasti korpusa dostavljao je izveštaje intendanturi korpusa. U proleće 1944. godine izmenjeni su rokovi za podnošenje intendantskih izveštaja. Ekonomsko odeljenje VŠ naredilo je (6. maja 1944.) da mu intendantski organi potčinjenih štabova dostavljaju ubuduće mesečne intendantske izveštaje. Krajem 1944. godine intendantski izveštaji sadržavali su sledeće podatke: organizaciju intendantske službe u jedinicama, stanje kadrova, ishrana jedinica važnijim artiklima hrane sa planom snabdevanja za sledeći mesec, snabdevanje odećom i opremom, stanje intendantskih radionica i stanje garnizonske opreme, ogreva, osvetljenja, kancelarijskog materijala i dr.²⁴ Poverljivi podaci dostavljani su šifrovano. Po prijemu izveštaja od potčinjenih jedinica intendantski organi viših štabova analizirali su ih i stavljali na njih primedbe.

Tokom ratne 1945. godine intendantski organi jedinica i štabova podnosili su prema dostavljenim obrascima po grani ishrane 15-dnevne, a po grani odeće i obuće mesečne izveštaje.

d) *Savetovanja — konferencije*

Usled specifičnosti NOR i nemanja dovoljno sredstava veze, neposredni dodir imao je značajno mesto u rukovođenju intendantskom službom. Sa razvojem borbe sve se više praktikovalo održavanje savetovanja i sastanaka intendantskih rukovodilaca (delegati Ekonomskog odseka VŠ, GŠ, načelnici intendantura korpusa, divizija, itd.). Težilo se da tim sastancima (naročito u brigadama) prisustvuju komesari bataljona i brigada. Na njima intendanti brigada i bataljona upoznavani su sa svojim dužnostima, sa naredbom VŠ o organizaciji snabdevanja,²⁵ itd. Redovni sastanci održavani su svakih 10 ili 15 dana, a vanredni po potrebi. Tu su raspravljani razni problemi intendantske službe: snabdevanje jedinica, vaspitanje kadrova, poslovi u knjigovodstvu, način izveštavanja, politička situacija, itd. Na kraju sastanka davane su smernice za budući rad. Učesnici savetovanja bili su dužni da zaključke prenesu na intendantske organe nižih jedinica.

e) *Kontrola i pomoć*

Ove funkcije rukovođenja često su primenjivane. U uslovima postepene izgradnje i osposobljavanja intendantskog kadra pomoć

²³ Arhiv VII, br. reg. 4/1—16 k. 257 A.

²⁴ Isto, br. reg. 3—1/5 k. 116 III.

²⁵ Zbornik NOR, tom II, knj. 10, str. 199.

je imala prioritetniji značaj nego kontrola. Članovi intendantskog organa VŠ, kad god im se ukazala prilika, obilazili su jedinice radi kontrole i pomoći.

U drugoj polovini 1943. godine i kasnije načelnici intendantura korpusa i pojedinih divizija obilazili su potčinjene jedinice i poučavali intendante, kuvare radioničare i druge intendantske organe u pravilnom obavljanju dužnosti.

Intendantski organi GŠ su, takođe, obilazili intendanture korpusa i ekonomske odseke korpusnih vojnih oblasti, pružali im pomoć u intendantskoj službi, davali predloge za reorganizaciju intendantura, organizovali intendantske kurseve, itd. Pojedini članovi ovih odeljenja radili su na organizaciji prebacivanja hrane u pasivne krajeve i davali uputstva za sklanjanje hrane u tajna skloništa.

Pred početak završnih operacija za oslobođenje zemlje, intendanture armija vršile su kontrolu i pružale pomoć u obavljanju intendantske službe u jedinicama. Na primer, intendant 3. armije obilazio je jedinice i proveravao funkcionisanje intendantske službe od prve borbene linije pa do armijskih skladišta. Nađene neispravnosti otklanjane su na licu mesta, a materijal koji je nedostajao hitno je upućivan iz armijskih skladišta.²⁶

Iskustva u rukovođenju intendantskom službom u NOR mogu se koristiti i u opštenarodnom odbrambenom ratu. Složenost problematike snabdevanja oružanih snaga u savremenom ratu intendantskim sredstvima zahteva angažovanje svih faktora zemlje: od najviših do najnižih društveno-političkih organa, privrednih organa opštevojnih starešina, a posebno organa intendantske službe. Ulogu i zadatak svakog od ovih faktora trebalo bi još za vreme mira jasno regulisati opštim propisom koji obavezuje sve zainteresovane organe, kako bi svi oni, svaki u svom delokrugu rada, izvršili pravovremeno pripreme radi pravilnog funkcionisanja službe od prvog dana rata.

Pukovnik u penz.
Miloš CREVAR

---

²⁶ Pozadina i snabdevanje, br. 2 za 1952. god., str. 3.